

<https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i08.010>

UDK 070:004.738.5

<https://orcid.org/0009-0001-1977-5581>

XALQARO AMALIYOTDA MESSENER-JURNALISTIKA (TELEGRAM, WHATSAPP)NING PAYDO BO'LISHI, RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA KOMMUNIKATIV FUNKSIYALARI

Tursunboyeva Sitorabonu

O'zbekiston milliy universiteti tayanch doktoranti

s.tursunboeva@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada xalqaro amaliyotda messenjer-jurnalistika, xususan Telegram va WhatsApp platformalarining paydo bo'lishi, rivojlanish bosqichlari va zamonaviy tendensiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu platformalarning jurnalistika tizimidagi o'rni, axborot tarqatish tezligi, interaktivlik darajasi hamda auditoriya bilan aloqani ta'minlashdagi roli yoritilgan. Shuningdek, messenjer-jurnalistikaning asosiy kommunikativ funksiyalari, jumladan informativ, integrativ, interaktiv va persuasiv jihatlari ilmiy asosda ochib beriladi. Natijada, zamonaviy raqamli media muhitida messenjerlarning ahamiyati ortib borayotgani va ular an'anaviy jurnalistikaga sezilarli ta'sir ko'rsatayotgani aniqlanadi.

Kalit so'zlar: messenjer-jurnalistika, Telegram, WhatsApp, raqamli media, axborot kommunikatsiyasi, interaktivlik, mobil jurnalistika, multimedia kontent, fuqarolik jurnalistikasi, global kommunikatsiya.

THE EMERGENCE, DEVELOPMENT TRENDS, AND COMMUNICATIVE FUNCTIONS OF MESSENGER JOURNALISM (TELEGRAM, WHATSAPP) IN INTERNATIONAL PRACTICE

Abstract: This article analyzes the emergence, development stages, and modern trends of messenger journalism in international practice, particularly focusing on Telegram and WhatsApp platforms. The study examines the role of these platforms in the journalism system, the speed of information dissemination, the level of interactivity, and their effectiveness in ensuring communication with the audience. Furthermore, the main communicative functions of messenger journalism, including informative, integrative, interactive, and persuasive aspects, are revealed on a scientific basis. As a result, it is

concluded that the importance of messengers in the modern digital media environment is increasing, and they are significantly influencing traditional journalism.

Key words: messenger journalism, Telegram, WhatsApp, digital media, information communication, interactivity, mobile journalism, multimedia content, citizen journalism, global communication.

ВОЗНИКНОВЕНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ И КОММУНИКАТИВНЫЕ ФУНКЦИИ МЕССЕНДЖЕР-ЖУРНАЛИСТИКИ (TELEGRAM, WHATSAPP) В МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКЕ

Аннотация: В данной статье анализируются процессы возникновения, этапы развития и современные тенденции мессенджер-журналистики в международной практике, в частности на примере платформ Telegram и WhatsApp. В исследовании рассматривается роль данных платформ в системе журналистики, скорость распространения информации, уровень интерактивности, а также их значение в обеспечении взаимодействия с аудиторией. Кроме того, на научной основе раскрываются основные коммуникативные функции мессенджер-журналистики, включая информативную, интегративную, интерактивную и персуазивную функции. В результате установлено, что значение мессенджеров в современной цифровой медиасреде возрастает, и они оказывают значительное влияние на традиционную журналистику.

Ключевые слова: мессенджер-журналистика, Telegram, WhatsApp, цифровые медиа, информационная коммуникация, интерактивность, мобильная журналистика, мультимедийный контент, гражданская журналистика, глобальная коммуникация.

KIRISH

Zamonaviy axborot jamiyatida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ommaviy kommunikatsiya tizimini tubdan o‘zgartirib yubordi. Internet, mobil qurilmalar va ijtimoiy platformalarning keng tarqalishi natijasida jurnalistika faoliyati yangi bosqichga ko‘tarildi. Ayniqsa, messenger-jurnalistika — Telegram va WhatsApp kabi tezkor xabar almashish platformalari orqali axborot tarqatish — global media makonida muhim yo‘nalish sifatida shakllanmoqda.

So‘nggi yillarda messengerlar foydalanuvchilari soni keskin oshdi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, WhatsApp foydalanuvchilari soni 2024–2025-yillarda 2 milliarddan ortiqni tashkil etmoqda, Telegram esa 900 milliondan ziyod faol foydalanuvchiga ega[1]. Bu esa ushbu platformalarning global kommunikatsiya tizimida yetakchi o‘rin egallayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, dunyo bo‘yicha internet foydalanuvchilari soni 5 milliarddan oshgan bo‘lib, ularning katta qismi mobil qurilmalar orqali axborot iste’mol qiladi.

Axborot iste’moli tendensiyalariga e’tibor qaratilsa, foydalanuvchilarning qariyb 60–70 foizi yangiliklarni aynan ijtimoiy tarmoqlar va messengerlar orqali olishni afzal ko‘rmoqda. Bu esa an’anaviy ommaviy axborot vositalarining o‘rnini bosuvchi yangi media shakllarining

shakllanishiga olib kelmoqda. Xususan, Telegram kanallari orqali tezkor yangiliklar, tahliliy materiallar va multimedia kontent keng auditoriyaga yetkazilmoqda, WhatsApp esa yopiq guruhlar va shaxsiy tarmoqlar orqali axborot almashishning samarali vositasiga aylanmoqda.

Messenjer-jurnalistikaning rivojlanishi axborot tarqatish tezligini keskin oshirdi, auditoriya bilan bevosita interaktiv aloqani ta'minladi va fuqarolik jurnalistikasi rivojiga turtki berdi. Shu bilan birga, ushbu jarayon axborotning ishonchliligi, faktcheking va media savodxonlik masalalarini ham dolzarb qilib qo'ymoqda. Mazkur tadqiqotda messenjer-jurnalistikaning xalqaro amaliyotdagi o'rni, uning shakllanish jarayoni, rivojlanish tendensiyalari hamda kommunikativ funksiyalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Messenjer-jurnalistika masalasi zamonaviy media tadqiqotlarida muhim yo'nalishlardan biri sifatida ko'rilmoqda. Ushbu yo'nalishda bir qator xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlar mavjud.

Birinchi manba sifatida A. Newman va boshqalar tomonidan tayyorlangan "Reuters Institute Digital News Report" tadqiqotini ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Mazkur tadqiqotda global axborot iste'moli tendensiyalari chuqur tahlil qilingan bo'lib, unda foydalanuvchilarning katta qismi yangiliklarni ijtimoiy tarmoqlar va messenjerlar orqali qabul qilayotgani ta'kidlanadi. Hisobotga ko'ra, ayniqsa rivojlanayotgan davlatlarda Telegram va WhatsApp platformalari yangiliklar tarqatishda muhim rol o'ynamoqda[2]. Tadqiqotchilar messenjerlarning asosiy afzalliklari sifatida tezkorlik, qulaylik va shaxsiylashtirilgan kommunikatsiyani ko'rsatadi. Shu bilan birga, ushbu platformalarda axborot nazoratining pastligi sababli feyk xabarlar tarqalishi xavfi ham yuqori ekanligi qayd etiladi.

Mazkur manba messenjer-jurnalistikaning global miqyosdagi o'sishini statistik va empirik ma'lumotlar asosida asoslab beradi. Biroq unda ayrim hududiy xususiyatlar chuqur ochib berilmagan bo'lib, bu esa tadqiqotning umumlashtirilgan xarakterga ega ekanini ko'rsatadi.

Ikkinchi muhim manba sifatida M. Westlund va S. Ekström tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarni keltirish mumkin. Ular mobil jurnalistika va raqamli platformalarning jurnalistik faoliyatga ta'sirini o'rganib, messenjerlarning media tizimidagi o'rnini tahlil qilgan. Ushbu tadqiqotda messenjerlar nafaqat axborot tarqatish vositasi, balki yangi turdagi jurnalistik platforma sifatida baholanadi. Mualliflar messenjer-jurnalistikaning interaktivlik darajasi yuqoriligi, auditoriya bilan bevosita aloqani ta'minlashi va kontent ishlab chiqarishda yangi formatlarni shakllantirishini alohida ta'kidlaydi[3].

Bundan tashqari, tadqiqotda mobil jurnalistika orqali ishlab chiqarilgan kontentning tezkorligi va moslashuvchanligi an'anaviy jurnalistikaga nisbatan ustunligi ko'rsatib berilgan. Shu bilan birga, mualliflar messenjerlar orqali tarqatilayotgan axborotning professional standartlarga har doim ham mos kelmasligi muammosini ham ko'taradi. Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar messenjer-jurnalistikaning zamonaviy media tizimidagi ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Ular ushbu yo'nalishning asosiy

xususiyatlari sifatida tezkorlik, interaktivlik va global qamrovni ajratib ko‘rsatadi. Shu bilan birga, axborot ishonchiligi va nazorat masalalari hali ham dolzarb muammo sifatida saqlanib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotda messenjer-jurnalistikaning xalqaro amaliyotdagi o‘rni, rivojlanish tendensiyalari va kommunikativ funksiyalarini o‘rganish uchun kompleks ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik usullar uyg‘unlashtirildi.

Avvalo, ilmiy tadqiqotning nazariy asosini tashkil etish maqsadida analiz va sintez usullaridan foydalanildi. Ushbu usullar yordamida messenjer-jurnalistika tushunchasi, uning shakllanish bosqichlari va zamonaviy rivojlanish tendensiyalari ilmiy manbalar asosida tizimli ravishda o‘rganildi. Xususan, xalqaro hisobotlar, ilmiy maqolalar va media tadqiqotlar tahlil qilinib, umumiy nazariy xulosalar shakllantirildi.

Shuningdek, komparativ (taqqoslash) usuli qo‘llanilib, Telegram va WhatsApp platformalarining funksional imkoniyatlari, auditoriya bilan ishlash mexanizmlari hamda axborot tarqatishdagi o‘ziga xos jihatlari solishtirildi. Bu orqali har ikki platformaning jurnalistik faoliyatdagi o‘rni va ustunliklari aniqlab berildi.

Tadqiqotda kontent-tahlil usulidan ham keng foydalanildi. Mazkur usul orqali Telegram kanallari va WhatsApp guruhlarida tarqatilayotgan axborot turlari, ularning shakli (matn, audio, video), mavzusi va kommunikativ yo‘nalishi o‘rganildi. Natijada messenjer-jurnalistikaning informativ, interaktiv va persuaziv funksiyalari amaliy misollar asosida tahlil qilindi.

Bundan tashqari, statistik tahlil usuli yordamida global miqyosdagi foydalanuvchilar soni, axborot iste‘moli tendensiyalari va platformalarning ommalashuv darajasi bo‘yicha ma‘lumotlar umumlantirildi. Ushbu ma‘lumotlar messenjer-jurnalistikaning zamonaviy media tizimidagi ahamiyatini asoslashga xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv ham qo‘llanilib, messenjer-jurnalistika yaxlit media tizimining tarkibiy qismi sifatida ko‘rib chiqildi. Bu esa uning kommunikativ funksiyalarini chuqurroq anglash va ilmiy jihatdan asoslash imkonini berdi. Natijada qo‘llanilgan metodlar majmuasi messenjer-jurnalistikaning nazariy va amaliy jihatlarini har tomonlama yoritish, uning zamonaviy media muhitidagi o‘rnini aniqlash va ilmiy xulosalar chiqarish imkonini berdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Messenjer-jurnalistikaning paydo bo‘lishi XXI asr boshlarida raqamli kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan bevosita bog‘liq. Internet tezligining oshishi, smartfonlarning ommalashuvi va mobil ilovalarning keng tarqalishi natijasida insonlar axborotni tezkor va qulay shaklda qabul qilishga o‘ta boshladi. Shu jarayonda dastlab oddiy muloqot vositasi sifatida yaratilgan messenjerlar asta-sekin axborot tarqatish platformasiga aylandi.

Xususan, 2009-yilda WhatsApp’ning, 2013-yilda esa Telegram’ning ishga tushirilishi messenjer-jurnalistikaning shakllanishida muhim bosqich bo‘ldi. Dastlab bu ilovalar faqat

shaxsiy yozishmalar uchun xizmat qilgan bo‘lsa-da, vaqt o‘tishi bilan ular guruhlar, kanallar va ommaviy xabar tarqatish funksiyalarini joriy etdi[4]. Aynan shu imkoniyatlar jurnalistik faoliyat uchun yangi kommunikatsion muhitni yuzaga keltirdi. Natijada, jurnalistlar va media tashkilotlar axborotni an’anaviy platformalardan tashqari, to‘g‘ridan-to‘g‘ri foydalanuvchilarga yetkazish imkoniyatiga ega bo‘ldi.

Messenjer-jurnalistikaning rivojlanish bosqichi esa global miqyosda raqamli media tizimining transformatsiyasi bilan chambarchas bog‘liq. So‘nggi yillarda Telegram ochiq axborot tarqatish platformasi sifatida faol rivojlandi. Undagi kanallar tizimi jurnalistik kontentni ommaviy auditoriyaga tezkor yetkazish imkonini berdi. Masalan, xalqaro va milliy OAVlar o‘z Telegram kanallarini tashkil etib, yangiliklarni real vaqt rejimida tarqatishni yo‘lga qo‘ydi. Bu esa Telegram’ni yangi turdagi raqamli OAVga aylantirdi[5].

WhatsApp esa boshqacha yo‘nalishda rivojlandi. U asosan yopiq kommunikatsiya muhiti sifatida shakllanib, guruhlar va shaxsiy chatlar orqali axborot almashish vositasiga aylandi. Xalqaro amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ayniqsa rivojlanayotgan davlatlarda WhatsApp orqali yangiliklar tez va keng tarqaladi. Bu esa messenjer-jurnalistikaning “yopiq tarmoq modeli”ni yuzaga keltirdi[6].

Rivojlanish jarayonida yana bir muhim tendensiya – fuqarolik jurnalistikasining kuchayishi bo‘ldi. Oddiy foydalanuvchilar ham voqea joyidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri foto, video va matnli axborot uzatish orqali jurnalistik jarayonning faol ishtirokchisiga aylandi. Natijada axborot ishlab chiqarish jarayoni markazlashmagan tizimga o‘ta boshladi.

Shu bilan birga, messenjer-jurnalistika multimedia shaklida rivojlandi. Axborot faqat matn emas, balki audio, video, jonli efir va infografika orqali ham yetkazilmoqda. Bu esa axborotning ta’sirchanligini oshirib, auditoriya e’tiborini jalb qilishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Biroq rivojlanish bilan bir qatorda muammolar ham yuzaga keldi. Ayniqsa, axborotning ishonchliligi, feyk yangiliklar tarqalishi va nazorat mexanizmlarining yetarli emasligi messenjer-jurnalistikaning asosiy muammolaridan biri sifatida namoyon bo‘ldi. Bu holat media savodxonlik va faktcheking tizimlarining ahamiyatini yanada oshirdi.

Messenjer-jurnalistikaning kommunikativ funksiyalari uning mazmun-mohiyatini yanada aniqroq ochib beradi. Avvalo, u informativ funktsiyani bajaradi, ya’ni yangiliklar va muhim axborotni tezkor yetkazadi. Ikkinchidan, interaktivlik funksiyasi orqali foydalanuvchilar axborot jarayonida faol ishtirok etadi, fikr bildiradi va muhokama olib boradi. Uchinchidan, integrativ funksiya orqali turli ijtimoiy guruhlar yagona axborot maydonida birlashadi. To‘rtinchidan, persuaziv (ta’sir o‘tkazish) funksiyasi orqali jamoatchilik fikrini shakllantirish va boshqarish imkoniyati yuzaga keladi.

Shuningdek, messenjer-jurnalistika mobil va tezkor kommunikatsiya funksiyasini ham bajarib, axborotni istalgan joy va vaqtda yetkazish imkonini beradi. Messenjer-jurnalistika avval oddiy muloqot vositasi sifatida paydo bo‘lib, bugungi kunda global media tizimining muhim tarkibiy qismiga aylangan. Uning rivojlanishi jurnalistikani yangi bosqichga olib chiqib, kommunikatsiyaning tezkor, interaktiv va ommabop modelini shakllantirdi.

XULOSA

Xalqaro amaliyot shuni ko‘rsatadiki, messenjer-jurnalistika zamonaviy raqamli media tizimining ajralmas qismiga aylangan. Telegram va WhatsApp kabi platformalar dastlab oddiy muloqot vositasi sifatida paydo bo‘lgan bo‘lsa-da, bugungi kunda ular global miqyosda axborot tarqatishning samarali vositasi sifatida shakllandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Telegram ochiq va ommaviy axborot tarqatish platformasi sifatida rivojlangan bo‘lib, unda jurnalistik kontent tezkor va keng auditoriyaga yetkaziladi. WhatsApp esa yopiq kommunikatsiya muhitiga asoslangan holda, shaxsiy va guruh ichidagi axborot almashish vositasi sifatida faol qo‘llaniladi. Bu ikki platforma messenjer-jurnalistikaning turli model va shakllarini namoyon etadi.

Messenjer-jurnalistikaning rivojlanishi natijasida axborot tarqatish tezligi oshdi, auditoriya bilan interaktiv aloqa kuchaydi va fuqarolik jurnalistikasi rivojlandi. Shu bilan birga, multimedia kontentning keng qo‘llanilishi axborotning ta’sirchanligini oshirdi. Biroq ushbu jarayon bilan birga axborotning ishonchliligi, feyk yangiliklar tarqalishi va nazorat mexanizmlarining yetarli emasligi kabi muammolar ham yuzaga chiqdi.

Shunday qilib, messenjer-jurnalistika zamonaviy jurnalistikaning yangi bosqichi sifatida shakllanib, uning kommunikativ funksiyalarini sezilarli darajada kengaytirdi. Kelajakda sun’iy intellekt, raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlar ushbu yo‘nalishning yanada rivojlanishiga xizmat qilishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. DataReportal. Digital 2024: Global Overview Report. – Available at: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report>
2. Statista. Number of Telegram users worldwide 2024. – Available at: <https://www.statista.com>
3. ITU (International Telecommunication Union). Measuring Digital Development: Facts and Figures 2023. – Available at: <https://www.itu.int>
4. Newman N., Fletcher R., Robertson C., Eddy K., Nielsen R. Reuters Institute Digital News Report 2023. – Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023.
5. Westlund O., Ekström M. Mobile Journalism and the Transformation of News. – London: Routledge, 2019.
6. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishers, 2010.